

דניאל פרידמן

כפייה דתית, כפייה חילונית

פתרון אפשרי, בלי בג"ץ

סדרת פסקי הדין שניתנה לאחרונה בבג"ץ מעוררת מחדש שאלות של יחסי דת ומי דינה ומנגנוני הכפייה הכרוכים בהם. בנושאים אלה חשוב להבחין מהו נושא הכפייה ומי נתון לה.

סוג אחר הוא כפייה דתית על החילונים ועל המסורתיים. לקטגוריה זו שייכים, למשל, המונופול הדתי על נישואין וגירושין והיעדר נישואין אזרחיים, מניעת תחבורה ציבורית בשבת, מתן מונופול לרבנות הראשית בתחום הכשרות (אגב, תוך הפרת הסטטוס־קוו), מניעת עבודות על תוואי הרכבת בשבת, מניעת תפילה רפורמית בכותל, ועוד ועוד. חלק גדול מההערכה שבג"ץ זכה לה נעוץ בכך שפעל לצמצום סוג זה של כפייה ולעקיפתו בדרכים שונות. פסיקת בג"ץ המאפשרת עקיפה חלקית של מונופול הרבנות הראשית בתחום הכשרות באמצעות השגחה פרטית שייכת לקטגוריה זו ויש לברך עליה.

הקטגוריה השנייה, ההפוכה, היא הדרישה החילונית כלפי החרדים לנהוג לפי עקרונות היסוד של המדינה, גם כשאלה אינם מתיישבים עם ערכיהם. למשל, הדרישה ללימודי ליבה בבתי הספר החרדיים והתנגדות החילונים להפרדה מגדרית במוסדות אלה. אגב, מבחינת הציבור החילוני קיימת בעיה קשה של אפליה הנעוצה בכך שמורים חילונים אינם מורשים ללמד בבתי ספר של הורם הממלכתית. לקטגוריה זו שייך הניסיון לגייס את תלמידי הישיבות, בנימוק שאי גיוסם פוגע בעיקרון השוויון, כשם ששייכת אליו גם פסיקת בג"ץ שביטלה תחילה את "חוק טל" וכעת את התיקון האחרון לחוק בנושא זה. מנקודת ראותם של החרדים זהו ניסיון לכפות עליהם את ערכי המדינה בניגוד לערך שיש לו בעיניהם חשיבות מרכזית.

לכך אוסיף כי, בעיניי לפחות, טיפולו של בג"ץ בנושא גיוס תלמידי ישיבות התברר ככרובה לבטלה. בג"ץ עוסק בנושא יותר מ־30 שנה, והוקרשו לכך אינספור שעות דיון ופסקי דין מרובים המשתרעים על מאות עמודים (על חשבון עניינים אחרים שהריון בהם מתעכב), אבל התוצאה קרובה לאפס. גם הבסיס העיוני לפסיקה – ערך השוויון – נראה תלוש מהמציאות. בנושא הגיוס אין שוויון, ואיש לא מתכוון באמת לשוויון. ערביי ישראל אינם מגויסים לצה"ל, ולפלא בעיניי שער היום לא פנו החרדים לבג"ץ בדרישה לגייסם בשם השוויון. בנות דתיות זכאיות לפטור משירות חובה בצה"ל, בעוד בנות חילוניות אינן זכאיות לכך. ויש גם פער באורך השירות בין בנים לבנות.

בעיני הפתרון הוא לדרוש מהחרדים להרפות מהציבור החילוני בקטגוריה הראשונה (כפייה דתית על כלל הציבור) תמורת הקלה בקטגוריה השנייה. המשמעות המעשית של גישה זו היא: 1. הקלות לתלמידי ישיבות בנושא הגיוס, ובתמורה הקלה לציבור הרחב בנוגע לתחבורה ציבורית, שאותה יש להתיר ביישובים שבהם יש רוב המעוניין בכך (וכן בין ערים אלה), על ידי העברת הסמכות בנושא לרשות המקומית. התוצאה, כך יש להניח, תהיה שנוכה לתחבורה ציבורית בתל-אביב ובינה לבין ערים דוגמת רמת-השרון, אך מובן שלא תהיה תחבורה כזו בכני-ברק.

2. יש להכיר בכך שלא ניתן להשיג שוויון מלא בגיוס לצה"ל (גם לא לפי עמדת הנאבקים למען גיוס תלמידי ישיבות), אך נמנעים ממאבק בעוצמה דומה למען גיוס ערביי ישראל וקבוצות נוספות. הדרך האחת, הפשוטה והיעילה לצמצום אי-השוויון היא באמצעות תשלום שכר הוגן לחיילי שירות חובה. תשלום כזה, בסדר גודל של שכר מינימום (תוך הבחנות מתאימות בין סוגי השירות השונים, קרבי, עורפי וכו'), יחולל פלאים. או יתגלה גם לפתע שהקבוצות המבוקשות כעת שחרור לעצמם מצמצמות במידה ניכרת. ■